

симальної лексичної системи і поняття універсального словника, в якому зафіксовано максимальну лексичну систему. Користуючись таким словником, можна спілкуватися цією мовою в усіх ситуаціях, розмовляти на будь-яку тему з будь-яким носієм цієї мови. Легко зрозуміти, що це — усвідомлена ідеалізація, теоретичний світ лексикографії”⁵.

Останнє зауваження, на нашу думку, вже не є таким категоричним, коли ми говоримо про комп’ютерні лексикографічні системи, спроможні до реалізації практично необмеженого інтеграційного потенціалу. Втім і досягнення традиційної лексикографії мають внутрішні ресурси до узагальнень та застосування у нових інформаційних середовищах. Так, наприклад, П.Н.Денисов⁶ цілком слушно висуває питання про своєрідну “канонізацію” (визнання стандарту) тих схем словникових статей, які сформувалися в кращих словниках кожного із типів. І справді, найкращі словники мають настільки досконалі структури словникових статей, з яких вдумливому дослідникові вдається досить легко абстрагувати елементи концептуальних моделей лексикографічних систем, що складають субстрат цих словників, і потім збудувати відповідні внутрішні та зовнішні моделі, тобто всі стандартні елементи їхньої архітектури.

Задля отримання такого результату необхідне позитивне вирішення двох завдань: по-перше, володіти необхідною лінгвістичною інформацією, а по-друге — розробити формат, зручний для її представлення. Щодо вирішення першого питання, то одномовна глумачна лексикографія найближче підійшла до системного опису мови. Що ж до забезпечення прийняттого формату для представлення такого опису мови, то це прерогатива комп’ютерної лінгвістики та лексикографії, про що йтиметься далі.

Основи системної лексикографії ґрунтовно опрацював Ю.Д.Апресян⁷. Він же увів поняття лексикографічного типу та лексикографічного портрета.

⁵ Денисов П. Н. Системность и связанность в лексике и система словарей // Проблематика определенных терминов в словарях разных типов / Ред. кол. С.Г.Бархударов и др. — Л.: Наука, ЛЮ, 1976. — С. 63-73. — С. 68-69.

⁶ Денисов П. Н. Лексика русского языка и принципы ее описания. — М.: Рус. яз., 1980. — 252 с. — С. 217.

⁷ Апресян Ю. Д. Избранные труды. Т.1: Лексическая семантика: синонимические средства языка. — 2 изд., испр. и доп. — М.: Школа “Языки русской культуры”, 1995. — 472 с.; Апресян Ю.Д. Избранные труды. Т.2: Интегральное описание языка и системная лексикография. — М.: Школа “Языки русской культуры”, 1995. — 767 с.; Апресян Ю.Д. Интегральное описание языка и толковый словарь // Вопросы языкознания. — 1986. — № 2. — С. 57-70.

Поняття лексикографічного типу відрізняється від більш традиційних понять (семантичне поле, семантичний клас, лексико-семантична група слів), оскільки основою для виділення лексикографічного типу є будь-які спільні властивості лексем, а не лише семантичні. Поняття лексикографічного типу має смисл лише в рамках інтегрального опису мови, тобто узгодженого опису граматики і словника. В інтегральному словнику лексемам приписуються ті властивості, звернення до яких вимагають якісь лінгвістичні правила. Членування ж на семантичні класи визначається лише ідеографічними міркуваннями. Лексикографічний тип, на відміну від семантичних класів (як вони представлені, наприклад, в ідеографічному словнику) утворюють не строгу ієрархію, а багаторазово перехресшовані класи, оскільки одна і та ж лексема може потрапляти в різні класи за кожною із своїх властивостей і за будь-якою сукупністю властивостей.

Другою опорою системної лексикографії виступає поняття лексикографічного портрета — вичерпної і ненадлишкової характеристики усіх лінгвістично суттєвих властивостей даної лексеми в рамках інтегрального опису мови.

У такий спосіб системна лексикографія прагне адекватно розв'язати два головні завдання — уніфікація (лексикографічні типи) та індивідуалізація (лексикографічні портрети): "...лексикографічний портрет повинен відповідати одному чи декільком лексикографічним типам. Тільки тоді можна вважати, що лексикографічний опис задовольняє вимогу системності"⁸.

Кінець ХХ — початок ХХІ ст. ознаменувалися значним поступом у розкритті законів організації мовної системи, що пов'язано, безумовно, і з новими інструментальними можливостями вивчення мовних одиниць, які надають комп'ютерні технології. "Дослідження з автоматичного опрацювання та збереження мовної інформації, що розгорнулися за останні десятиліття, ставлять лінгвістику перед необхідністю звернення до сучасної електронної техніки в якості допоміжного засобу при аналізі мовного матеріалу. Не тільки в прикладному мовознавстві, а й у власне лінгвістичній проблематиці використання машин для механізації та часткової автоматизації найтрудомісткіших операцій з обробки тексту, накопичення текстових ілюстрацій, класифікації матеріалу за різноманітними критеріями й т. ін. дає величезний ефект"⁹.

⁸ Дубичинский В.В. Теоретическая и практическая лексикография. — Веня, Харьков: Wiener Slavistischer Almanach Sonderband 45, 1998. — 156 с. — С.57.

⁹ Автоматизация в лингвистике: Сб. статей / Пер. с англ., франц., нем. и чешского яз. Ред. и сост. Л.Н. Засорина. — М.-Л.: Наука, 1966. — 158 с. — С.2.

